

RUSSISKE OG KRIGSINDVANDREDE JØDER

I KØBENHAVN EFTER FOLKETÆLLINGEN

1916

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/nto/nto_3rk-PDF/nto_3rk_0025_96293.pdf

pdf genereret den : 25-1-2006

RUSSISKE OG KRIGSINDVANDREDE JØDER I KØBENHAVN EFTER FOLKETÆLLINGEN 1916

Af
Cordt Trap.

Det jødiske Samfund, som vi træffer i Danmarks Hovedstad i Slutningen af det 19de Aarhundrede, var udadtil set fast afsluttet, idet Størstedelen af dets Medlemmer var barnefødte her i Landet og knyttede til det fra Fødslen. Dets Antal var, trods Indvandringen fra Provinsbyerne, i Tilbagegang men dets Rigdom og Indflydelse i stadig Stigen, og skønt der var endog meget store Forskelligheder i Henseende til de enkelte Medlemmers Indtægt og Formue, var de sociale Mod-sætninger dog ikke særlig fremtrædende, fordi Samfundet med stor Redebonhed støttede sine mindre vel-staaende Medlemmer og navnlig paa mange Maader tog de unge under Armene, saa at der fandt en stadig social Oprykning Sted. Medens det jødiske Samfund i København for et Par Menneskealdre siden for en stor Del var Smaafolk og Arbejdere, tilhørte derfor næsten alle dets Medlemmer paa det nævnte Tidspunkt Overklassen. I religiøs Henseende var der stærke Brydninger mellem den gammeltestamentlige Jødedom og den fritænkeriske Retning.

Men disse Udviklingslinier indenfor det jødiske Samfund i København, som man træffer ogsaa i andre Storbyer, blev paa mange Punkter ændret ved den Indvandring af russiske Jøder, der fandt Sted som Følge af de store Jødeforfølgelser i Rusland i det 20. Aarhundredes første Aar, der fordrev Hundredetusinder af Mennesker fra Hus og Hjem, hvoraf en lille Del fandt Vejen til København. Disse russiske Jøder var for største Delen Proletarer, der socialt, religiøst og kulturelt var grundforskellige fra Medlemmerne af det gamle jødiske Samfund, saaledes at der altsaa indenfor Jødernes Kreds fremtidig blev langt stærkere Modsætninger end man tidligere var vant til. Det har Interesse at kunne følge disse russiske Jøders Udvikling her i Landet, og det har derfor Betydning, at Københavns statistiske Kontor lige fra deres første Indvandring hertil har sørget for at optage en dem vedrørende Statistik, forsaavidt Folketællingen afgav Materiale dertil. En saadan Statistik foreligger for Tællingerne 1906 og 1911 og vil blive fortsat i nærværende Undersøgelse paa Grundlag af Tællingen 1916.

En ny Skare af jødiske Indvandrere er kommet til København under Verdenskrigen; men de tilhører højere sociale Lag end de tidligere indvandrede russiske Jøder, og Formaalet med deres Ophold her er et andet; ogsaa over disses Forhold vil vi søge at skaffe nogle Oplysninger.

Omstaaende Tabel a viser, hvor stor en Del disse nye Elementer udgør af det jødiske Samfund i Danmarks Hovedstad ved Folketællingen 1916¹⁾:

¹⁾ Ved Danmarks Hovedstad forstaa vi her København, Frederiksberg og Gentofte Kommuner, der omfattes af den københavnske Tælling. Nationaløkonomisk Tidsskrift. LV.

Tabel a.

	Mænd	Kvinder	Tilsammen
Gamle jødiske Samfund	1 386	1 690	3 076
Russiske Jøder	1 260	1 183	2 443
Krigsindvandrede Jøder	281	199	480
	2 927	3 072	5 999

Som allerede nævnt har Jødernes Antal i Danmark været aftagende henimod Slutningen af det 19de Aarhundrede, og denne Bevægelse, der skyldes dels de blandede Ægteskaber med Børnenes Opdragelse i Folkekirkens Bekendelse, dels visse for Overklassen ejendommelige Befolkningsforhold som Civilstandsfordelingen med de mange ugifte Personer og Ægteskabernes ringe Frugtbarhed, er fortsat i Tiden mellem de to sidste Folketællinger indenfor det gamle jødiske Samfund, der fra 1911 til 1916 var aftaget fra 3 193 til 3 076 Personer. Derimod har de russiske Jøders Antal været stærkt stigende, det udgjorde i 1906 264, var i 1911 vokset til 1 600 og i 1916 til 2 443, men man maa være opmærksom paa, at denne Gruppe ogsaa omfatter de russiske Jøders i Danmark fødte Børn. Af disse var der ved de to sidste Folketællinger 323 og 735; selve de indvandrede russiske Jøder udgør herefter henholdsvis 1 277 og 1 708, og ogsaa for disses Vedkommende iagttager man altsaa en ikke saa ringe Stigning. Endvidere skal nævnes, at Tallet paa de krigsindvandrede Jøder udgjorde 480. Det stiller sig herefter saaledes, at af det mosaiske Trossamfunds 5 999 Medlemmer ved Folketællingen 1916 tilhørte 3 076 det gamle jødiske Samfund og 2 923 eller omtrent Halvdelen de to Særgrupper af Jøder, hvis Indvandring er af forholdsvis ny Oprindelse. Det jødiske

Samfund i København er derfor i en ganske anden Grad blandet med Fremmedelementer end Tilfældet var for ganske kort Tid siden.

I Tabel a lægger man Mærke til, at indenfor det gamle jødiske Samfund er det Kvinderne, der er i Flertal, hvortil Hovedårsagen er, at deres Levetid er længere end Mændenes, medens de sidste er de talrigste mellem de russiske og de krigsindvandrede Jøder, hvor Mændene ofte i Forvejen maa undersøge Forholdene, før den endelige Beslutning tages om Indvandring.

Vi vil først se paa de russiske Jøders Aldersfordeling, som den fremgaar af Tabel b:

Tabel b.

Alder	Russiske Jøder						Hele Befolkningen	
	1916				1911		1911	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
		%	%	%	%	%	%	
0—under 5 Aar	283	236	22.5	20.0	23.4	28.3	11.0	8.9
5— — 10 —	177	212	14.0	17.9	9.5	10.0	10.3	8.4
10— — 15 —	90	82	7.1	6.9	5.5	4.1	9.4	7.8
15— — 20 —	83	75	6.5	6.3	4.5	6.1	8.3	8.1
20— — 30 —	303	293	24.1	24.8	33.8	31.9	17.8	19.3
30— — 40 —	196	160	15.5	13.5	13.7	8.2	15.7	15.8
40— — 60 —	84	80	6.7	6.8	6.3	7.4	19.8	21.2
60 Aar og dero.	19	25	1.5	2.1	1.5	1.8	7.1	9.8
uansigt Alder..	25	20	2.0	1.7	2.3	2.2	0.6	0.7
	1 260	1 183	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Aldersfordelingen for de russiske Jøder i 1911 afviger stærkt fra hele Befolkningens, og dette Særpræg

beror derpaa, at de indvandrede for Størstedelen er unge Folk med smaa Børn, hvis Antal iøvrigt, som vi har set, forøges ret stærkt ved Barnefødsler her i Landet, medens der findes forholdsvis faa i Aldersklasserne 10 til 20 Aar og faa gamle, som ikke har vovet det store Spring ud i det ubekendte, som Udvandring til en fremmed By altid maa betyde. Interessant er det at iagttage, at disse Afvigelser fra den for hele Befolkningen gældende Aldersfordeling allerede er blevet noget mindre udprægede i Løbet af Tidsrummet 1911 til 1916, og utvivlsomt vil Tiden ogsaa her virke udjævnende, efterhaanden som nye Børnekuld fødes og de ældre Børn og unge Folk fylder Rækkerne i de nærmest højere Aldersklasser.

Som bekendt har Modsætningen mellem Jøderne og den øvrige Befolkning som Helhed været mindre grel i Danmark end i de fleste andre Lande, og i den sidste Menneskealder er der sket en yderligere Tilnærmelse, der navnlig giver sig tilkende i en stigende Tilbøjelighed til Indgaaelse af blandede Ægteskaber med Kristne. Det samlede Antal Ægtepar, hvor én eller begge Ægtefæller tilhørte den jødiske Tro, udgjorde ved de tre sidste Folketællinger indenfor det gamle jødiske Samfund 644, 734 og 745, hvoraf blandede Ægteskaber 218, 304 og 330, svarende til 33.3, 41.4 og 44.3 %; de blandede Ægteskaber indenfor denne Gruppe viser altsaa, ogsaa forholdsvis set, en betydelig Stigning. De russiske Jøder derimod kommer fra et Land, hvor den ortodoxe jødiske Tro ganske anderledes har Magt over Sindene hos den store, tildels fattige jødiske Befolkning end indenfor Mellem- og Vesteuropas rige og højt kultiverede Jøder. Af be-

tydelig Interesse for den jødiske Religions fremtidige Udbredelse hertilands er det at faa Klarhed over, om de russiske Jøder, ogsaa efter deres Indvandring til Danmark, har bevaret deres fædrene religiøse Overlevering, eller om der indenfor deres Kreds spores en Bevægelse henimod friere religiøse Anskuelser og de dermed i Forbindelse staaende blandede Ægteskaber. Dette oplyses for Ægteskabernes Vedkommende af Tabel c:

Tabel c.

	Rene jødiske Ægteskaber Antal	Blandede Ægteskaber Antal	Tilsammen Antal
Ægtepar uden hjemmeværende Børn	77	"	77
Ægtepar med hjemmeværende Børn	399	7	406
Tilsammen Ægtepar...	476	7	483
Jødiske Børn	1 144	"	1 144
Børn tilhørende Folkekirken.	"	8	8
Børn udenfor Trossamfund ..	"	1	1
Tilsammen Børn...	1 144	9	1 153

Af Ægteskaber, hvori de russiske Jøder deltager, er altsaa 476 rent jødiske og kun 7 blandede. Børnene i de første tilhører alle den jødiske Tro, medens de i de enkelt forekommende blandede Ægteskaber opdrages udenfor denne. Ialt tilhører 1 144 af Børnene Jødedommen, 8 Folkekirken, medens 1 staar udenfor Trossamfund. Det viser sig altsaa, at de blandede Ægteskaber — foreløbig i alt Fald — indenfor de russiske Jøders Kreds danner en sjælden Undtagelse,

og at det aldeles overvældende Antal af Børnene tilhører den jødiske Trosbekendelse. Dette vil, hvis intet uforudset sker, bevirke en betydelig Tilvækst til det jødiske Trossamfunds yngste Aldersklasser, netop dem, som indenfor det gamle jødiske Samfund led de største Tab paa Grund af de blandede Ægteskaber.

Efter Tabel c svarer til 483 Ægteskaber 1153 hjemmeværende Børn, det er gennemsnitlig 2.39 Børn pr. Familie. Det har Interesse at faa lidt nærmere at vide om Antallet af hjemmeværende Børn, idet man dog gør opmærksom paa, at det maa antages at være betydelig lavere end Antallet af i Ægteskaberne fødte Børn, fordi de døde fragaar og de ældre Børn forlader Hjemmet. I Tabel d har man grupperet Ægteparrene efter Moderens Alder og Antallet af Børn i Hjemmet.

Tabel d.
Antal hjemmeværende Børn i russisk-jødiske Ægteskaber.

Ægteskaber	Hustruens Alder									Tilsammen
	under 20 Aar	fra 20—25 Aar	fra 25—30 Aar	fra 30—35 Aar	fra 35—40 Aar	fra 40—45 Aar	fra 45—50 Aar	50 Aar og derov.	Uangivet	
uden Børn . . .	7	19	21	7	.	1	2	9	11	77
med 1 Barn ..	5	27	34	11	2	3	1	4	12	99
— 2 Børn ..	3	15	33	21	5	3	8	3	16	107
— 3 — ..	.	4	24	19	6	3	7	9	2	74
— 4 — ..	.	2	15	12	13	3	4	1	3	53
— 5 — ..	.	.	9	14	16	2	.	1	1	43
— 6 — ..	.	.	2	6	6	1	2	2	.	19
— 7 — ..	.	.	1	2	5	3	.	.	.	11
Tilsammen	15	67	139	92	53	19	24	29	45	483
Børn	11	77	296	278	233	67	66	58	67	1153
Gnst. Antal Børn pr. Ægteskab	0.73	1.15	2.13	3.02	4.40	3.53	2.75	2.00	1.49	2.39

Gennemsnitsantallet af hjemmehørende Børn er højest i den Gruppe, hvor Moderens Alder ligger mellem 35 og 40 Aar, hvor det udgør 4.10. Af 53 herhenhørende Ægteskaber er der ingen, der er uden Børn, og 27 eller over Halvdelen har 5 eller flere Børn. Disse Tal er meget høje, navnlig naar Hensyn tages til de ved Dødsfald og Bortdragen fra Hjemmet fragaaede Børn. I de følgende Grupper, hvor Moderen har højere Alder, formindskes Gennemsnitstallet af hjemmевærende Børn paa Grund af disses Bortdragen fra Hjemmet.

Saa ofte er fremhævet den jødiske Races enestaaende Evne til at arbejde sig frem, og der frembyder sig her en sjælden god Lejlighed til at prøve denne Fremgangs Forløb paa de russiske Jøder, der er kommet hertil som Proletarer og har maattet arbejde sig op fra bar Grund, men rigtignok med et solidt Rygstød hos det gamle jødiske Samfund, der paa mange Maader har været dem til Hjælp og Støtte. Maaske er der her særlig Anledning til at nævne „Præmieselskabet til den mosaiske Ungdoms Anbringelse til Kunster og Haandværker“, der i Løbet af Aarene 1910—17 har ydet 26 Laan paa tilsammen 14 600 Kr. til russiske Jøder. Ogsaa Skoleforholdene har Betydning og vil senere blive omtalt. Iøvrigt savner de russiske Jøder heller ikke Blik for, hvad indbyrdes Sammenhold er værd. Saaledes skal nævnes, hvad der er udrettet af den saakaldte „Sammenslutning af alle russiske Jøder i København“, som ledes af et Centralbureau. Den har bl. a. oprettet en Laanekasse, der giver Laan fra 10 til 100 Kr., t. Eks. til Grundlæggelse af selvstændig Virksomhed, desuden en Under-

støttelsesforening, et Folkekøkken, og Pengene til disse Foretagender kommer dels fra de russiske Jøder selv, dels fra udenforstaaende, særlig det gamle Mosaiske Trossamfund. Med det Formaal at belyse de russiske Jøders økonomiske Fremgang har jeg i en Afhandling til Nationaløkonomisk Tidsskrift af 1912 foretaget en Deling af Folketællingsmaterialet efter Tidspunktet for Indvandringen. Det viste sig her, at de tidligere indvandrede var et godt Stykke forud for de senere tilkomne i Henseende til Erhverv, Boligforhold m. m. Ved denne Folketælling savnes Oplysninger om Indvandringsaaret, men i Stedet derfor vil der blive foretaget tilsvarende Sammenstillinger af de russiske Jøders Forhold ved Folketællingerne 1906, 1911 og 1916.

Til en Begyndelse skal oplyses de russiske jødiske Forsørgeres Erhvervsdeling, som den fremgaar af Tabel e.

Af det hele Antal 648 mandlige Forsørgere tilhørte det store Flertal, nemlig 498, Arbejderstanden, og indenfor denne er der atter enkelte Fag, nemlig Skrædernes og Skomagernes, særlig de første, der har et meget betydeligt Antal Udøvere og som ogsaa andesteds har vist en særlig Tiltrækning paa de jødiske Indvandrere, hvilket tyder hen paa, at det her ikke drejer sig om en Tilfældighed, men om et naturligt Anlæg. Alene af Skrædere fandtes 284, af Skomagere 66, desuden af Hattemagere 16, af Snedkere 14, af Slagtere 8 (sandsynligvis beskæftigede helt eller delvis med den jødiske Slagtning), af Typografer og Maskinarbejdere 6, af Elektrikere og Sadelmagere 5, medens Resten er fordelt med 1—4 Arbejdere paa en Række forskellige Fag, mellem hvilke Bygningshaandværkerne

Tabel e.
Russiske Jøders Erhvervsfordeling i 1916 (Forsørgere).

	Mænd	Kvinder	Tilsammen
Immater. Erhverv:			
Lærere.....	3	1	4
Studerende.....	4	1	5
Kunstnere.....	2	1	3
Privat Forvaltning.....	-	2	2
Tilsammen...	9	5	14
Hovedpersoner i Haandværk og Industri:			
Skrædermestre.....	24	1	25
Skomagermestre.....	26	1	27
Snedkermestre.....	5	—	5
Andre Hovedpersoner.....	20 ¹⁾	—	20
Tilsammen...	75	2	77
Medhjælpere i Haandværk og Industri:			
Vævere.....	18	6	24
Skrædersvende.....	284	—	284
Syersker.....	—	84	84
Hattemagere.....	16	2	18
Skomagersvende.....	66	3	69
Snedkersvende.....	14	—	14
Arbejds mænd, Rengøringskoner.	27	16	43
Andre Medhjælpere.....	73 ²⁾	11 ²⁾	84
Tilsammen...	498	122	620
Hovedpersoner i Handel:			
Grosserere.....	4	—	4
Marskandisere.....	6	—	6
Handelsmænd og Koner.....	7	2	9
Andre ved Handel.....	15 ³⁾	1 ³⁾	16
Tilsammen...	32	3	35
Medhjælpere i Handel.....	16	2	18
Tyende.....	—	2	2
Privat Understøttelse og lign..	7	3	10
Uangivet.....	11	14	25
Ialt...	648	153	801

¹⁾—³⁾ Se Noten S. 282.

kun spiller en meget lille Rolle (2 Murersvende, ingen Tømrere). Til de 498 mandlige Medhjælpere i Haandværk og Industri svarer 75 Hovedpersoner, hvoraf omtrent en Tredjedel Skrædermestre og en Tredjedel Skomagermestre, de samme Fag, hvor Flertallet af Svendene findes; desuden skal nævnes 4 Hattefabrikanter, 3 Buntmagere og Guldsmede, 2 Barberer, medens Resten er delt med enkelte Personer mellem en Række andre Fag. Af mandlige Forsørgere, beskæftigede i Handel og Omsætning, findes 32 Hovedpersoner og 16 Medhjælpere, mellem de første er 4 Grosserere, 6 Marskandisere, hvilke sidste Stillinger giver gunstig Lejlighed til Udfoldelse af Handelstalent, 2 er Urtekræmmere, 1 Boghandler, medens de øvrige tilhører den lille Detailhandlerstand, derunder adskillige Smaahandlere. Af Handelsmedhjælpere er omtrent Halvdelen Agenter og Handelsrejsende. Kun faa, ialt 9 mandlige Forsørgere, falder paa de immaterielle Erhverv, mellem dem nogle Lærere, Studenter og

¹⁾ Deraf Mænd: 4 Hattefabrikanter, 3 Buntmagermestre, 2 Barbermestre, 3 Guldsmedemestre, 1 Bagermester, 1 Rammefabrikant, 1 Malermester, 1 Karetmagermester, 1 Blikkenslagermester, 1 Papirfabrikant, 1 Æskefabrikant, 1 Fabrikant uden nærmere Angivelse.

²⁾ Deraf Mænd: 3 Bagersvende, 8 Slagtersvende, 2 Tobaksarbejdere, 2 Barberere, 2 Murersvende, 6 Malersvende, 5 Sadelmagere, 4 Garvere, 5 Guldsmedesvende, 4 Blikkenslagere, 6 Maskinarbejdere, 5 Elektrikere, 3 Bogbindere, 6 Typografer, 2 Cicelører, 1 Sukkerkoger, 1 Buntmager, 1 Skorstensfejer, 1 Drejer, 1 Børstenbinder, 1 Kobbersmed, 1 Gørtler, 1 Sliber, 1 Gummiarbejder, 1 Grovsmed. Kvinder: 4 Tobaksarbejdere, 3 Strikkersker, 3 Strygersker, 1 Frisørinde.

³⁾ Deraf Mænd: 1 Mælkehandler, 2 Urtekræmmere, 1 Frugthandler, 1 Skotøjshandler, 1 Boghandler, 3 Detailhandlere, 2 Jernkræmmere, 1 Pensionatholder, 3 Andre ved Handel. Kvinder: 1 Detailhandler.

Kunstnere. Af de 153 kvindelige Forsørgere er 122 Medhjælpere i Industri, hvoraf 84 Syersker, Resten for- deler sig med smaa Tal over de øvrige Hovederhvervs- grupper, deraf falder 5 paa de immaterielle Erhverv.

Vi skal nu, til Belysning af de russiske Jøders økonomiske Fremgang, vise Erhvervsforskydningerne mellem Folketællingerne 1906, 1911 og 1916, som de for de mandlige Forsørgeres Vedkommende fremgaar af Tabel f:

Tabel f.

	1906	1911	1916
Immaterielle Erhverv	"	15	9
Haandværk og Industri:			
Hovedpersoner	3	25	75
deraf Skrædermestre	—	7	24
— Skomagermestre	"	4	26
Arbejdere	81	390	498
deraf Skrædersvende	27	150	284
— Skomagersvende	12	71	66
Handel og Omsætning:			
Hovedpersoner	5	18	32
deraf Grosserere	"	3	4
— Marskandisere	"	3	6
Medhjælpere	6	18	16
Andre Erhverv	"	2	7
Uangivet Erhverv	5	11	11
Ialt...	100	479	648

Af samtlige mandlige Forsørgere ved de tre Folke- tællinger 1906, 1911 og 1916 falder paa Industrien (Hovedpersoner og Medhjælpere) henholdsvis 84.0, 86.6 og 88.4, paa Handelen 11.0, 7.5 og 7.4 $\%$. Den særlige

Forkærlighed for Handel, der kendetegner den mosaiske Race og ogsaa i høj Grad præger det gamle jødiske Samfunds nuværende Erhvervsfordeling i den danske Hovedstad, synes altsaa toreløbig ikke at mærkes mellem de russiske Jøder, der straks ved deres Indvandring hertil kastede sig over industrielt Arbejde, særlig indenfor Beklædningsindustrien, og endnu hovedsagenlig holder sig til dette. Det er mig meddelt, at efter Krigens Udbrud strømmede en Del russiske Jøder, der var beskæftiget med Landhandel, til København, fordi de der fandt særlig lønnende Arbejde ved Forfærdigelse af Soldateruniformer. Derimod gør en anden Bevægelse sig gældende og med ret betydelig Styrke, det er Oprykningen fra Medhjælpernes til Hovedpersonernes Klasse. Saaledes viser Tabel f, at der ved Folketællingen 1906 indenfor Industrien fandtes 27 Arbejdere for hver Hovedperson, men ved de to følgende Tællinger af 1911 og 1916 kun 15.6 og 6.6. Denne Forskydning er saa meget mere bemærkelsesværd, som Antallet af Arbejdere pr. Hovedperson ellers er i Stigen og der stadig foregaar en Indvandring af russiske Jøder, der fattige som de er til en Begyndelse maa tage det lønnede Arbejde, som falder for, hvilket bidrager til at forøge Antallet af Arbejdere i Forhold til Hovedpersonerne. Disse findes ganske naturligt fortrinsvis indenfor de samme Erhverv, hvortil Flertallet af Arbejdere hører. Man bemærker særlig en stærk Stigning i Antallet af Skomagemestre, hvilket kan forklares ved, at Grænsen mellem Hovedperson og Medhjælper her er ret flydende, og der i dette Fag ikke kræves stor Kapital til at grunde en selvstændig Forretning, medens dette er dyrere i Skræderfaget.

Tabel g.

Russiske mandlige Jøders Indtægter i 1915.

	under 800 Kr.	800—1000 Kr.	1000—1200 Kr.	1200—1600 Kr.	1600—2000 Kr.	2000—3000 Kr.	3000—4000 Kr.	4000—6000 Kr.	over 6000 Kr.	Uangivet	Tilsammen
Immat. Erhverv	.	.	.	3	.	.	.	.	.	6	9
Hovedpersoner i Haandværk og Industri . . .	1	7	12	20	13	11	3	1	2	5	75
Deraf Skrædderm.)	.	1	3	6	6	5	2	.	.	1	24
— Skomagerm.)	1	3	4	8	3	2	1	1	1	2	26
Medhjælpere i Haandværk og Industri	20	63	81	129	60	40	4	1	.	100	498
Hovedpersoner i Handel	1	2	.	5	2	5	3	0	2	12	32
Medhjælpere i Handel .	.	2	3	3	.	3	1	.	1	3	16
Andre	1	.	.	.	.	.	.	.	.	6	7
Uangivet	.	.	3	.	.	.	.	.	.	8	11
Tilsammen . . .	23	74	99	160	75	59	11	2	5	140	648
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Hovedpersoner i Haandværk og Industri . . .	1.3	9.3	16.0	26.7	17.3	14.7	4.0	1.3	2.7	6.7	100.0
Deraf Skrædderm.)	.	4.2	12.5	25.0	25.0	20.8	8.3	.	.	4.2	100.0
— Skomagerm.)	3.9	11.3	15.3	30.7	11.5	7.7	3.9	3.9	3.9	7.7	100.0
Medhjælpere i Haandværk og Industri	4.0	12.7	16.3	25.0	12.0	8.0	0.8	0.2	.	20.1	100.0
Handelspersoner i Handel	3.1	6.3	.	15.6	6.3	15.6	9.3	.	6.3	37.5	100.0
Medhjælpere i Handel .	.	12.5	18.8	18.8	.	18.7	6.2	.	6.2	18.7	100.0
Andre og uangivet Erhverv	3.1	.	11.1	11.1	.	.	.	.	.	74.1	100.0
Tilsammen . . .	3.3	11.4	15.3	24.7	11.6	9.1	1.7	0.3	0.8	21.6	100.0

Man har benyttet den almindelige Indtægts- og Formuestatistik (Indtægterne i 1915), der optoges i Forbindelse med Folketællingen 1916, til at fremskaffe Oplysninger om de russiske Jøders økonomiske Forhold, der paa en nyttig Maade udfylder vor Viden om deres Erhverv. Om Indtægterne henvises til Tabel g, der kun omfatter de mandlige Forsørgere.

Man lægger Mærke til, at der i Tabel g er et forholdsvis stort Antal Forsørgere med uangiven Indtægt, hvilket vedrører saadanne Tilfælde, hvor ingen Skatteansættelse har fundet Sted eller hvor Forsørgeren ikke har været til at opspore i Skattefortegnelsen; men man tør gaa ud fra, at det her i det væsentlige drejer sig om Smaaindtægter. Tallene viser, at de russiske Jøder i det Hele har beskedne Aarsindtægter, idet kun 11.9 % af Forsørgerne er kommet op over 2 000 Kr. og kun 2.8 % op over 3 000 Kr. Af de 18 Forsørgere, som indtager denne begunstigede Stilling, har kun 5 over 6 000 Kr. og kun én er naaet op over Grænsen 10 000 Kr., men ved Bedømmelsen heraf maa man erindre, at de russiske Jøder kun har været her saa kort Tid, idet vor Statistik under disse kun optager saadanne Personer, der er kommet hertil i det 20de Aarhundrede, Størstedelen endda i de sidste 10 Aar.

Om de russiske Jøders Formue faas Oplysninger af Tabel h.

Det store Flertal af russiske Jøder er formueløse; men nogle faa er der, som allerede er rykket op i de besiddendes Klasse; de findes væsentlig mellem Hovedpersoner i Industri og Handel, hvor jo ogsaa selve Virksomheden kræver Kapitaldannelse, men det er af Interesse, at ogsaa nogle Arbejdere har opsparet en

Tabel h.

Russiske Jøders Formue i 1915 (Mænd).

	0	1—under 1000 Kr.	1000 til under 2000 Kr.	2000 til under 3000 Kr.	3000 til under 5000 Kr.	5000 til under 10000 Kr.	10000 Kr. og derover	Uangivet	Tilsammen
Immaterielle Erhverv Hovedpersoner i	3	"	"	"	"	"	"	6	9
Haandv. og Industri	56	3	4	3	2	"	2	5	75
Medhjælpere i Haand- værk og Industri.	360	2	13	5	"	1	"	117	498
Hovedpersoner i Handel.....	11	2	"	2	1	2	2	12	32
Andre og Uangivet.	15	"	"	"	"	"	"	19	34
Tilsammen...	445	7	17	10	3	3	4	159	648

Sum, der for enkeltes Vedkommende løber op i flere Tusinde Kroner og som i høj Grad vil lette dem Skridtet over i de selvstændige Erhvervsdrivendes Klasse. For 135 af de kvindelige Forsørgere er Aarsindtægten uangivet, 10 har under 800 og 8 over 800 Kr.

Foruden paa Erhvervsdelingen er vi i Stand til at prøve de russiske Jøders Fremgang paa deres Boligforhold. Af nedenstaaende Oversigt fremgaar det, i hvilke Bydele de bor i 1916 og i 1911:

	1916	1911
Den indre By	1 507	1 042
Heraf den gamle Bys ældre og yngre Del	881	731
og St. Annæ vestre Kvarter	583	305
Voldkvartererne	170	320
De gamle Forstæder	687	200
De indlemmede Distrikter	48	19
Frederiksberg	31	19
	2 443	1 600

De russiske Jøder har ikke klumpet sig sammen i nogen enkelt Gade i København; men maatte til en Begyndelse tage tiltakke, hvor de kunde leje sig billigst ind og boede bekvæmest for deres Arbejdssted, og de slog sig da oftest ned i nogle gamle snævre Gader i den indre By som Adelgade, Borgergade, Vognmagergade, Pilestrædes fattige Del, Aabenraa, og flere lignende Gader, hvor de endnu for en stor Del holder til; men efter foranstaaende Oversigt begynder de saa smaat at sprede sig udover større Dele af Hovedstaden, idet man navnlig lægger Mærke til en betydelig Tilvækst i de gamle Forstæder. Ved sidste Folketælling husede følgende Gader det største Antal russiske Jøder:

Adelgade.....	176	Baggesensgade	75
Borgergade	151	Landemærket.....	70
Prinsensgade.....	145	Ravnsborg Tværgade .	62
Aabenraa	140	Dybensgade.....	48
Pilestræde.....	98	St. Pederstræde	45
Vognmagergade	87		

Af de russiske Jøder var 87 Logerende hos private Familier, 3 boede i et Pensionat og 2 i Hotel, medens 553 var Indehavere af egen Lejlighed. Om disse Familiers Beboelsesforhold faas Oplysninger af Tabel i.

Denne viser, at der fandtes 99 Et- og Toværelseslejligheder med over 4 Beboere (deraf enkelte med 8 og 9 Beboere), og disse stærkt overbefolkede Lejligheder husede henimod en Fjerdedel af alle de russiske Jøder.

Ligesom ved den foregaaende Folketælling udsendte Statistisk Kontor 2 af sine Medarbejdere til nogle

Tabel i.

Lejligheder med	Antal Beboere										Tilsammen	Deraf i Mellem- og Baghuse
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
1 Værelse	18	13	8	11	4	4	1	"	"	"	59	31
2 —	9	43	58	54	45	22	15	6	2	"	254	79
3 —	4	20	24	37	27	25	21	10	7	3	178	33
4 —	"	2	4	6	12	9	8	7	2	1	51	5
5-7 —	"	"	"	1	4	"	1	1	2	2	11	2
8 — og derover	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Tilsammen	31	78	94	109	92	60	46	24	13	6	553	150

af russiske Jøder beboede Lejligheder for at faa Klarhed over Forhold, der var utilstrækkelig oplyste. I Begyndelsen blev vore Sendemænd behandlet med megen Mistro som nogle i høj Grad mistænkelige Personer, der var sendt ud paa at skaffe Familien i Ulykke af uberegnelig Art; men da vore Folk meget fornuftigt bemærkede, at ogsaa Mosaisk Trossamfund var interesseret i at skaffe en jødisk Statistik, skete der en Forvandling. Med stor Beredvillighed og Høflighed blev Oplysningerne nu givet, men ganske vist ikke uden stort Besvær, fordi de russiske Jøder, der har Jiddisch som Modersmaal, kun taler daarligt dansk, og disse omtumlede Mennesker ofte er meget uvidende om deres egne personlige Forhold og maa regne sig til bestemte Talangivelser ad mærkelige Omveje. Den ene Lejlighed, i hvilken Besøg aflagdes, var paa 1

Værelse og beboedes af en Skræderfamilie, bestaaende af Mand, Kone og to Børn. Bohavet var et Bord, en Seng med Underdyne og Lagen som eneste Indhold, en Sovesofa med Betræk af ubestemmelig Farve og to Stole; paa de næsten tomme Vægge hang nogle Fotografier. Rummet benyttedes baade til Beboelse og Værksted. Den anden Lejlighed, der toges i Øjesyn, beboedes af en Skomagerfamilie, bestaaende af Mand, Hustru og to Børn, men desuden var der som liggende Gæster en Kone med 1 Barn, idet Manden var rejst til Amerika. Ligesom paa det første Sted benyttedes Lejligheden baade til Beboelse og Værksted. Her kneb det med at skaffe Oplysninger, fordi de tilstedeværende voksne Personer kun talte Jiddisch; men heldigvis var der en lille Pige, som havde lært dansk i sin Børneskole, og med stor Tungefærdighed udbredte sig om, hvad hun fik meddelt af de ældre, og var ikke saa lidt stolt over at kunne tjene som Tolk ved dette for Familien noget usædvanlige Besøg. Luften i disse Rum var kvælende og kunde jo umuligt være fremmede for Sundhedstilstanden, men af Brændevinsflasken var der intet Spor. Det er ogsaa fra anden Side blevet mig berettet, at de russiske Jøder meget sjældent er forfaldne til Nydelsen af stærke Drikke. Ganske naturligt ledtes Tanken hen paa de ikke ubetydelige Spareskillinger, som jeg fra Formuestatistiken vidste, at flere af dem allerede har kunnet lægge tilside.

Saa vel den meddelte Boligstatistik som den givne Beskrivelse af to enkelte besøgte Lejligheder viser, at der er meget tilbage at ønske for de russiske Jøders Boligforhold. Men et Lyspunkt vilde det være, om man kunde vise nogen Fremgang, hvilket kan prøves ved

at sammenholde de beboede Lejligheders Værelsesantal i 1906, 1911 og 1916 (se Tabel j).

Tabel j.

Antal Værelser	1906		1911		1916	
	Antal Lejligheder	%	Antal Lejligheder	%	Antal Lejligheder	%
1.....	11	17.8	30	8.0	59	10.7
2.....	31	50.0	225	60.0	254	45.9
3.....	14	22.6	79	21.1	178	32.2
4.....	2	3.2	31	8.3	51	9.2
5—7.....	1	1.6	10	2.6	11	2.0
8 og derover	—	—	—	—	—	—
Uangivet....	3	4.8	—	—	—	—
Tilsammen	62	100.0	375	100.0	553	100.0

Ved Sammenligning af Tallene for 1911 og 1916 maa Hovedvægten lægges paa den stærke Nedgang i Procenttallet fra Toværelseslejligheder, der væsenlig er indvundet ved en betydelig Stigning for Treværelseslejlighederne og, men i langt mindre Grad, for Etværelseslejlighederne. Ved Bedømmelsen af dette Resultat maa man have for Øje, dels den ret betydelige nye Indvandring af russiske Jøder, der fortrinsvis efterspørger de ringeste Lejligheder, saa at Fremgangen er mere udpræget for de tidligere Indvandrere, dels det meget knappe Boligmarked i 1916, der lægger sit Tryk paa alle Boligforhold. Man tør sikkert gaa ud fra, at havde Boligforholdene i 1916 været gunstigere, vilde ogsaa Fremgangen i det sidste Femaar for de russiske Jøder have været mere udpræget end det nu

er Tilfældet. En Sammenligning mellem 1906 og 1916 falder i høj Grad ud til Fordel for det sidste Aar.

Søger man at samle i én Sum, hvad der i det foregaaende og i min tidligere Artikel til Nationaløkonomisk Tidsskrift er oplyst om de russiske Jøders Forhold ved de tre sidste Folketællinger, faar man et tydeligt Indtryk af, at man her staar overfor en Befolkning, der socialt og økonomisk er i Fremgang, men at denne for det store Flertals Vedkommende sker ret langsomt gennem en regelmæssig Arbejden sig op fra Arbejder til Smaamester. Det kan jo ogsaa være af Interesse at kaste et Sideblik til det gamle jødiske Samfund og undersøge, hvorledes de russiske Jøder økonomisk set staar i Forhold til dettes Medlemmer, og her frembyder Indtægtsfordelingen den bedste Maalestok (se Tabel k).

Tabel k.

Mandlige Forsørgeres Indtægtsfordeling efter Skatteansættelsen 19¹⁰/₁₁.

	Russiske Jøder		Det gamle jødiske Samfund	
	Antal	%	Antal	%
under 800 Kr.....	23	3.5	53	5.0
fra 800 til under 2000 Kr.	408	63.0	178	16.8
2000 Kr. til under 6000 Kr.	72	11.1	227	21.4
6000 Kr. til under 10000 Kr.	3	0.5	104	9.8
10000 Kr. og derover	2	0.3	330	31.1
Uangivet	140	21.6	168	15.9
Tilsammen...	648	100.0	1 060	100.0

Der bestaar endnu i Øjeblikket et Svælg mellem det gamle jødiske Samfund og de russiske Jøder i København, og uden Tvivl vil der hengaa lang Tid, inden det jødiske Samfund i vor Hovedstad faar et saa ensartet Præg, som det havde før den store russiske Indvandring.

Hvorledes Fremtiden iøvrigt vil forme sig for de russiske Jøder vil meget afhænge af deres Skoleforhold, og jeg skal et Øjeblik dvæle ved disse. I København har der længe bestaaet to ved jødiske Midler skabte Skoler for ubemidlede jødiske Børn, nemlig „Friskolen for Drengbørn af den mosaiske Tro“ og „Caroline-skolen for Piger“, og da der tidligere, saavidt vides, ikke gik jødiske Børn i Kommuneskolerne, optog de to nævnte Skoler alle de jødiske Børn, hvis Forældre ikke havde Raad til at betale de dyre Skolepenge i Privatskolerne. Men med Jødernes stigende Velstand kom flere og flere af deres Børn til at gaa i de højere Privatskoler, og omkring Aar 1900 tyndedes Elevtallet ud i de to jødiske Skoler. Da skete der ved den store russiske Indvandring en Strømkæntring. Der indmeldtes nu talrige russiske Børn, og Tallet paa Elever kom i saa stærk Stigning, at de tilsidst ikke kunde rummes indenfor de gamle Mure. For Drengeskolens Vedkommende besluttede Bestyrelsen at sælge den gamle Skoleejendom i Skindergade og rejse en ny Bygning paa Ejendommen, Johannevej Nr. 6, der kunde rumme 7 étaarige mod tidligere 4 toaarige Klasser. For Tiden har Skolen 178 Elever, hvoraf langt de fleste er Børn af russiske Jøder. Undervisningen frembyder et godt Grundlag til at arbejde videre paa, idet den er mere omfattende end Kommu-

neskolernes og bl. a. medtager tysk og engelsk og for de ældre Drengene Matematik. Skolen har hjulpet flere Elever til at tage Studenters- eller Præliminærexamen og alle, der ønsker det, til fortsat Undervisning ved teknisk Skole eller Købmandsskolen. Forholdene er saaledes lagt godt tilrette for de Drengene, der har Vilje og Evne til at arbejde sig frem. I Begyndelsen voldte Sproget nogle Vanskeligheder, fordi de russiske Jøders Børn her ikke havde den Vejledning, som andre Børn fandt i Hjemmet, men i det væsentlige var henviste til at lære det danske Sprog af Legekammeraterne fra Gaden. Men efter at der er oprettet en Børnehave, der lægger særlig Vægt paa at lære Børnene dansk, har de russiske Børn ikke længer Vanskelighed ved at følge Undervisningen. Med Renligheden, som fra først af lod meget tilbage at ønske, er det ogsaa gaaet frem, baade hvad Legemets Pleje og Klæderne angaar, hvilket jo ogsaa til en vis Grad tyder paa forbedrede økonomiske Forhold. Ogsaa den jødiske Pigeskole mærkede i høj Grad den russiske Indvandring paa en forøget Tilstrømning af Børn og har nu ca. 260 Elever. Efter de paa Skolelisterne indeholdte Oplysninger er omtrent $\frac{7}{8}$ af Eleverne i de to jødiske Skoler Børn af russiske Jøder. Carolineskolen skaffede sig foreløbig mere Plads ved Udvidelser indenfor den gamle Skoleejendom i Pilestræde, men lader nu opføre en ny Skolebygning i Prinsesse Charlottesgade, hvortil Københavns Kommune har skænket Grunden. Ogsaa denne Skole hjælper begavede Elever til videregaaende Undervisning. I de senere Aar er jødiske Børn begyndt at søge Kommuneskolerne, navnlig i saadanne Tilfælde, hvor Forældrene bor for langt borte fra den

jødiske Skole eller Børnene har Arbejde, der ikke kan sammenpasses med disse Skolers Undervisningstid. I 1916 gik der i Kommuneskolerne 59, i 1917 93 jødiske Elever, af de førstnævnte var 45 Børn af russiske Jøder. Omvendt begynder disse ogsaa at finde Indpas i de højere Skoler; efter Skolelisterne af 1916 udgjorde Tallet saaledes 4 i skolepligtig Alder.

Som omtalt fandtes efter Folketællingen 1916 af Jøder, indvandrede til Hovedstaden under Krigen, 480, hvoraf 170 boede i Hotel, 77 i Pensionat, 72 som Logerende, medens 46 Familier boede i egen Lejlighed. Om Værelseantal og Beboelsestæthed i disse Lejligheder faas Oplysning af Tabel I.

Tabel I.

Antal Værelser	Antal Personer										Tilsammen	Deraf i Mellem- og Baghus
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10 eller derover		
1.....	2	"	"	"	"	1	"	"	"	"	3	2
2.....	"	4	1	1	3	"	1	"	"	"	10	2
3.....	"	3	3	2	2	"	"	"	"	"	10	"
4.....	"	"	4	1	3	1	"	"	"	"	9	"
5-7.....	1	"	1	4	3	3	"	1	1	"	14	"
8 og derover	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Tilsammen	3	7	9	8	11	5	1	1	1	"	46	4

Som man ser bor 19 af disse 46 Familier i Lejligheder paa over 4 Værelser.

Endvidere giver Tabel m Oplysninger om de krigsindvandrede Jøders Erhverv og Indtægtsforhold.

Tabel m.

Indtægt.

Erhverv	Indtægt.						Uangiven	Tilsammen
	Under 800 Kr.	800—2000 Kr.	2000—6000 Kr.	6000—10000 Kr.	10000—50000 Kr.	50000 Kr. og derover		
Immaterielle Erhverv.....	3	8	5	1	.	.	47	64
Hovedpersoner i Landbrug.	"	"	1	"	"	"	1	2
— i Haandværk og Industri.....	1	1	1	"	"	"	8	11
Medhjælpere i Haandværk og Industri.....	"	3	1	"	"	"	1	5
Hovedpersoner i Handel...	1	5	15	2	3	4	63	93
Medhjælpere i Handel....	"	1	2	"	"	1	11	15
Kapitalister.....	1	"	1	"	"	"	5	7
Privat Understøttelse.....	1	"	1	"	"	"	2	4
Uangivet Erhverv.....	"	1	3	"	"	"	14	18
Tilsammen...	7	19	30	3	3	5	152	219

Af de 219 mandlige Forsørgere har 18 uangivet Erhverv, medens 64 tilhørte de immaterielle Erhverv (derimellem adskillige Studerende, Journalister og Kunstnere), og 108 eller opimod Halvdelen Handelsstanden, nemlig 93 Hovedpersoner og 15 Medhjælpere, Resten bestod navnlig af selvstændige Hovedpersoner i andre Erhvervsgrupper samt Kapitalister, medens der mellem dem kun fandtes nogle ganske enkelte Arbejdere. For ikke færre end 152 af de 219 Forsørgere var Indtægten uangivet, hvilket vel væsentlig maa forklares ved, at Betingelserne for Skatteansættelse ikke

er tilstede, men mellem de skatteansatte findes flere med store Indtægter, saaledes 5 med en Aarsindtægt paa 50 000 Kroner eller derover.

Af de krigsindvandrede Jøders Boligforhold og Erhverv fremgaar det, at vi her staar overfor Folk af helt andre sociale Lag end dem, hvoraf de russiske Jøder er udgaaede.